

Jolanta NOCOŃ
Uniwersytet Opolski

DOI: 10.14746/bo.2022.3.12

Laudatio

Kdo jde pořád rovně, daleko nedojde.
(Antoine de Saint-Exupéry, *Malý princ*)

Vaše Magnificence, vážená laureátko, vážený akademický senáte, vážení hosté!
Je pro mne velkou ctí, že mohu představit osobnost a dosavadní dílo prof. PhDr. Jany Hoffmannové, DrSc. jedné z nejvýznamnějších lingvistek současné slavistiky. Tento úkol není snadný, neboť její vědecko-výzkumná práce a odborná publikační činnost je velmi hojná, jedná se zhruba o 550 publikací, včetně 19 autorských monografií (mj.

Sémantické a pragmatické aspekty koherence textu (1983), *Konverzace a institucionální dialog* (2001), *Stylistika aktuálních komunikačních situací: dialogická, kolokvialistická, pragmatická, intertextová* (2004)), četných monografií kolektivních a asi 150 příspěvků přednesených na kongresech a konferencích v mnoha evropských zemích, z nichž některé zazněly i na polských univerzitách. Ovšem nejen kvantita, ale také vědecká hodnota jejího díla, jeho rozmanitost, novátorský charakter, jedním slovem jeho výjimečnost, odolávají pokusům o syntetickou charakteristiku v tomto poměrně krátkém projevu.

Po celou dobu své vědecké kariéry se Jana Hoffmannová jaksi řídí výrokem Malého prince: „Kdo jde pořád rovně, daleko nedojde.“ Nezaměřuje se totiž na jednu výzkumnou oblast, i když tu, která v jejím díle převažuje, lze určit – jde o styl a text. Zkoumá, analyzuje a interpretuje nikoli z jednoho metodologického hlediska, ale hledá různé výzkumné nástroje a metody, nové přístupy a koncepty popisu různých forem lidské komunikace. Inspiruje se diskurzivní analýzou, konverzační analýzou, kritickou diskurzivní analýzou a kulturní lingvistikou a fascinují ji důležité a relevantní témata současné kultury. Ve svém vědeckém putování nejde pořád rovně, nýbrž jako řeka meandruje, odbočuje, aby se pak vrátila na hlavní cestu ke stylistice a k textové lingvistice. Její cesta jakožto badatelky se podobá vrkoči, do něhož se zaplétají po sobě jdoucí prameny vlasů, postupně splývají a vytvářejí soudržný celek, příběh nejen o stylu a textu, nýbrž nepřímo i o současné lingvistice, která se již vzdaluje od výzkumu jazykového systému ze strukturálního hlediska a směřuje k interdisciplinárnímu zkoumání stylu, jazyka, textu a diskurzu. Božena Witosz to ve svém hodnocení vyjadřuje takto: „Není badatelkou jednoho problému omezenou požadavky jediného paradigmatu“.

Abychom plně porozuměli vědeckému fenoménu prof. Jany Hoffmannové, musíme se vrátit k pramenům, tedy na začátek její vědecké dráhy.

Jana Hoffmannová se narodila v Praze a celý svůj život strávila v hlavním městě dnešní České republiky. V jejím případě se toto místo ukázalo jako osudové. Neznalým dlužíme vysvětlení, že pražské vědecké prostředí sehrálo ve 20. století významnou roli v dějinách světové lingvistiky – a dnes není na světě lingvista, který by neslyšel o Pražském lingvistickém kroužku. Přínos této výzkumné školy ke vzniku moderní lingvistiky jakožto vědy je nedocenitelný. Zde se zrodil jeden z konceptů strukturální lingvistiky, který se vyznačoval funkčním přístupem k jazyku – tzv. Pražská škola je domovem funkční stylistiky a textové lingvistiky, je také východiskem, svérázným prazdrojem, u něhož se započala i vědecká kariéra Jany Hoffmannové.

Na počátku své profesní dráhy, během studií na Univerzitě Karlově v letech 1968–73, kdy se projevila jako vynikající studentka, a hned poté, kdy byla zaměstnána v Ústavu pro jazyk český tehdejší Československé akademie věd (dnešní Akademie věd České republiky), měla výjimečné štěstí, že se setkala se dvěma vynikajícími

osobnostmi české lingvistiky – svými učiteli, mistry a mentory, a to s Karlem Hausenblasem, pod jehož vedením napsala svou diplomovou práci, a s Františkem Danešem, vedoucím prvního výzkumného týmu, s nímž začala po absolutoriu spolupracovat. Za své vědecké kořeny zůstala vděčná, i když se její názory začaly v určitém okamžiku rozcházet s názory jejich předchůdců, nebo s nimi dokonce polemizovala. Je badatelkou jdoucí vlastní cestou, ale je si vědomá toho, že bez zázemí z počátků její vědecké dráhy by nebylo možné posunout se ani krok, natož o mnoho kroků dopředu.

Jana Hoffmannová se právě pod vlivem Karla Hausenblase zaměřila na funkční stylistiku a textovou lingvistiku. Zajímal ji text chápaný nikoli jako verbální struktura, ale text z hlediska komunikativního, interakčně-pragmatického, s přihlédnutím k situačním, psychologickým a sociálním kontextům, a vliv těchto kontextů na proces tvorby textu, na koherenci, sémantiku a pragmatiku textu. V jejím textologickém bádání je mimořádně zajímavá intertextová linie zaměřená na poznávání intertextuálních vztahů, referencí a strategií a na typy intertextů v propojení s různými řečovými žánry. Metodologii textové lingvistiky, obohacenou v dalších letech o nové koncepty a výzkumné metody, využívala Jana Hoffmannová k analýze vybraných textových žánrů a forem, implementovaných i do různých sémiotických kódů. Zkoumala totiž a nadále zkoumá mediální, politické, úřední, hovorové a literární texty.

Další mimořádně kreativní oblastí bádání prof. Hoffmannové je výzkum současné mluvené češtiny, jehož základem je bohatý soubor autentických dialogů z různých komunikačních sfér, oficiálních i neoficiálních, v institucionálních i soukromých kontaktech, s rysy spontánní řeči. Velkou pozornost věnovala mimo jiné komunikaci starších lidí v různých komunikačních situacích a kontextech včetně problému jejich jazykového vyloučení.

Veškeré vědecké zkušenosti prof. Hoffmannové se přímo či nepřímo promítly do jejích stylistických prací, za které si zaslouží naše největší uznání. Měly vliv na přístup jiných badatelů, a přispěly tak k rozvoji celé disciplíny, nastolily nové trendy, formovaly novou podobu stylistiky, obohatily ji metodologicky a především přinesly originální autorské pojetí stylu chápaného nikoliv funkčně, nýbrž v propojení s komunikačními sférami (každodenní, mediální, institucionální, školní atd.). V tomto konceptu je funkce pouze jedním z kritérií, podle kterých jsou styly typologizovány. Jana Hoffmannová považuje styl za integrační faktor jak textu, tak komunikace a stylistiku za disciplínu, která spojuje různé možnosti textového bádání. Naznačila tak potřebu interdisciplinárního přístupu ke stylistickému výzkumu. V monografii *Stylistika a...: současná situace stylistiky* (1997), jedné ze svých významných odborných publikací, nejenže pojednala o propojení stylistiky se sedmadvaceti příbuznými vědními obory, ale podařilo se jí také zachytit, podle slov Boženy Witosz, vývojový proces stylistiky jako „vědecké disciplíny na pozadí širšího metodologického a kulturního kontextu“.

Jedním z nejdůležitějších rysů díla Jany Hoffmannové je bezesporu jeho novátorství. Její práce inspirují k novým pohledům na komunikaci z lingvistické perspektivy, k zájmu o dosud neprobádané oblasti, k aplikaci nejnovějších metod v moderní jazykovědě a ke hledání účinných nástrojů analýzy a interpretace. Svérázným způsobem dokonce předbíhá nastupující trendy v lingvistice, často jde o krok vpřed, který by nebyl možný bez znalosti nejnovějších výsledků bádání nejen v lingvistice, ale i v jiných humanitních vědách, bez kreativního přístupu, kritického pohledu a odvahy čelit výzvám. Jana Hoffmannová je přitom badatelkou, která se nesoustředí na teoretické uvažování a divagace, ale převádí vědeckou teorii do výzkumné praxe, ukazuje efektivitu nových postupů a vytváří modely vědeckého bádání. Ačkoli zkoumaný materiál získává z češtiny, metodologicky má její vědecká práce univerzální rozměr přesahující národní filologii. Její dílo je zkrátka vynikající, jedinečné svým charakterem, cenné a významné pro lingvistiku. Vyznačuje se navíc nejen vědeckou dokonalostí, ale i přístupností pro své čtenáře. Olga Orgoňová ve svém posudku píše, že texty prof. Hoffmannové jsou užitelsky příjemné, odborně erudované a zároveň obsahově transparentní, srozumitelné a živé. Je to velké umění.

Jana Hoffmannová je jako badatelka otevřená ke spolupráci na týmových výzkumných projektech, kterých za svou dosavadní kariéru realizovala téměř dvacet (spolu s Janem Kořenským, Olgou Müllerovou, Evou Schneiderovou, Alenou Jaklovou, Světlou Čmejrkovou a Jiřím Zemanem). Jejich výsledkem je řada kolektivních monografií, např. *Mluvená čeština v autentických textech* (1992), *Kapitoly o dialogu* (1994), *Jak vedeme dialog s institucemi* (2000), *Čeština v dialogu generací* (2007), *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí* (2011), *Styl mediálních dialogů* (2013), a četné články. Není tedy typem badatelky zaměřující se pouze na individuální, vlastní, samostatně zadané úkoly, ale je si vědomá toho, že pro současné humanitní obory má důležitý význam týmová práce na složitých otázkách, které nejsou zvládnutelné jediným odborníkem.

Je třeba zmínit ještě jednu oblast v kariéře Jany Hoffmannové – její pedagogickou činnost: přednášky a semináře na českých vysokých školách, mj. v Praze a v Olomouci, spoluautorství vysokoškolských učebnic, např. *Komplexní analýza komunikačního procesu a textu. Vysokoškolský učební text* (1987), *Analýza komunikačního procesu a textu. Učební text pro výběrové semináře filologických oborů* (2013), *Stylistika mluvené a psané češtiny* (2016), a učebnic pro základní a střední školy. Přizpůsobení nejnovějších poznatků lingvistiky potřebám vysokoškolského a školního vyučování je důkazem vědomí, že věda nemá sloužit sama sobě, ale i společnosti.

Zvláštní místo v akademickém působení prof. Hoffmannové zaujímá spolupráce s Opolskou univerzitou, která trvá už od konce 80. let 20. století a intenzivně pokračuje, za což jsme paní profesorce nesmírně vděční. S naší univerzitou je spojena od roku 1988, kdy se zúčastnila 1. ročníku mezinárodní stylistické konference v Opolí. Ne-

chyběla dokonce na žádné z 25 konferencí tohoto cyklu (zpočátku pořádaných každý rok). Její příspěvky byly publikovány ve více než deseti konferenčních sbornících a v časopise “Stylistyka”, jehož byla spoluzakladatelkou a dodnes se aktivně podílí na práci redakční rady, mj. připravila 9. číslo *Česká stylistika* (2000). Spolu s ní do Opolí přijížděli i další přední pražští lingvisté, její kolegyně a kolegové z Ústavu pro jazyk český a z Univerzity Karlovy. Díky ní se opolští lingvisté zúčastnili významných mezinárodních lingvistických setkání v Praze.

* * *

V knize Kazua Ishigura *Když jsme byli sirotci* najdeme tuto pasáž:

Nedá se nic dělat – musíme splnit svá poslání, jak nejlépe umíme, protože dokud to neuděláme, nepoznáme klid.

Zdá se, že prof. Jana Hoffmannová má stále pocit, že její poslání není ještě zcela naplněno, neboť nepřetržitě hledá nová témata, nové metody, přístupy a nevyřešené badatelské otázky a neustále svými výsledky obohacuje obor slavistiky. Dovolte mi, abych prof. Hoffmannové popřála, trochu sobecky, trvalý pocit tvůrčího neklidu. V zájmu stylistiky a lingvistiky.

Ad multos annos!

Z polštiny přeložila Grażyna Balowska